

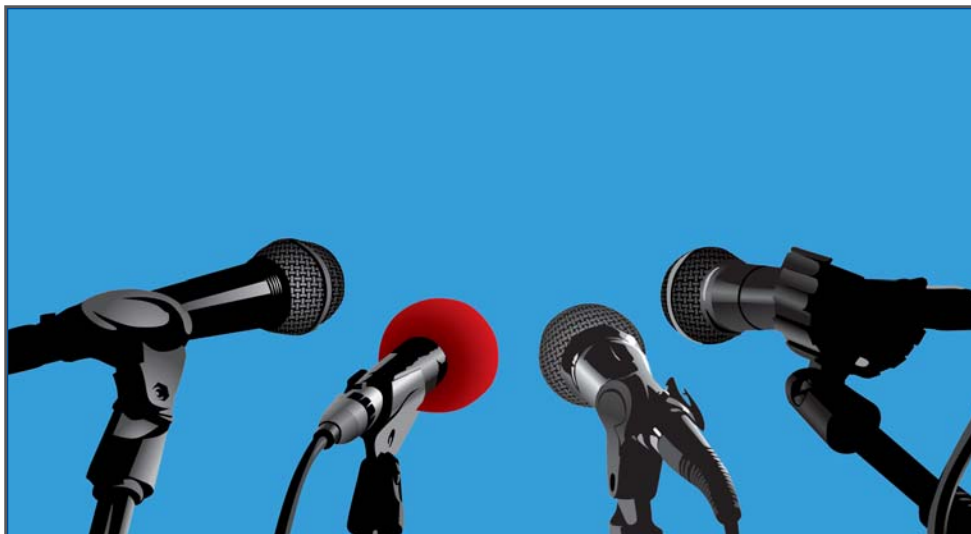
Regionaal- või vähemuskeelte Euroopa harta

Laskem regionaal- ja vähemuskeelte rääkida

Harta: laskem regionaal- ja vähemuskeeltel rääkida

Keele kasutamine muudab selle tugevamaks. Kasutage oma keelt, ärge seda kaotage!

Regionaal- või vähemuskeelte Euroopa harta on ainulaadne leping sellele keeltesõbraliku tuleviku nimel alla kirjutanud riikide vahel.

Keele allakäiku on võimalik peatada ja, paljude riikide näidetel, isegi tagasi pöörata. Nooremad põlvkonnad õpivad kasutama keeli, mida nende perekonnad oma maa-aladel traditsiooniliselt kõnelesid. Sel kombel on päästetud nüüdseks jälle õitsele puhkenud kultuure.

Paraku ei ole nii läinud kõigi euroopa keeltega. Paljude keelte kõnelejate hulk väheneb pidevalt. Kui seda suundumust ei suudeta tagasi pöörata, viib see vältimatult keelte väljasuremisele aladel, kus neid on sajandite vältel traditsiooniliselt kõneldud ja kus nad on kohaliku identiteedi lahutamatuks osaks.

Hartaga ühinenud maad otsustasid kaitsta ja edendada keeli, mida ähvardab paikades, kus neid traditsiooniliselt kasutati, tähtsuse kaotamine ja kõrvaliseks jäämine.

Keele kasutamine igapäevaelus

Harta annab täpseid juhiseid regionaal- või vähemuskeelte kaitsmiseks ja edendamiseks igapäevaelus.

Liikmesriikidel palutakse pakkuda nendes keeltes haridust, massimeedia – trükiajakirjanduse, raadio ja televisiooni ning avaliku halduse teenuseid.

Harta edendab regionaal- või vähemuskeelte kasutamist igapäevaelu kõigis valdkondades, tänavasiltidest tervishoiu ja avalike võimuorganisatsioonideni.

Regionaal- või vähemuskeeled

Harta kehtib elanikkonna enamuse kasutatava(te)st keel(t)est eristuvate keelte kohta isegi siis, kui nende kõnelejate arv on väike. Sisserännanute keeli või riigikeele murdeid ei peeta regionaal- või vähemuskeelteks.

Keskendutakse keele kasutamisele

Hartast saavad kasu just nimelt keeled, sest ergutatakse nende mõjusat kasutamist kõigis avaliku ja isikliku elu valdkondades. Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejal on selle eesmärgi saavutamisel tähtsaim osa. Keel saab elada ja areneda ainult siis, kui seda iga päev aktiivselt kasutatakse.

Panus rahu ja vastastikuse mõistmise heaks

Lugupidamine regionaal- või vähemuskeelte vastu ja nende kasutamise soodustamine ei ole vastuolus riikide ametlike keeltega ja nende õppimise vajadusega. Vastupidi, regionaal- või vähemuskeelte tunnustamine ja lugupidamine nende kõnelejate ning kultuuri vastu suurendab ühiskonna heaolu.

Lugupidamine keelte ja nende kõnelejate kultuuride vastu aitab maad ühendada, mitte jagada. See on parim ja tihti ainuke tee erineva keelise ja kultuurilise tagapõhjaga inimeste ühendamiseks.

Ühine võrgustik Euroopa riikide jaoks

Harta on ainuke vähemuskeelte kaitsele keskendunud rahvusvaheliselt siduv leping. Harta pakub allkirjastanud riikidele ühtset ja rahvusvaheliselt tunnustatud keelepoliitika raamistikku, samuti rikkalikke kogemusi keelte praktilise edendamise alal.

Harta kuulub koos Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse Euroopa konventsiooni ja Rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooniga nende konventsioonide hulka, mis näitavad Euroopa Nõukogu kauaaegset hoolt rahvusvähemuste kaitsel.

Riikide ja MTÜ-de koostöö alus

Keelesõbralikke poliitikaid on võimalik välja töötada ainult koostöös kõnealuste keelte rääkijatega. Vastastikusest koostööst saavad kasu kõik osapooled. Harta edukas rakendamine sõltub tihedast dialogist ametivõimude ja kodanikuühiskonna vahel.

Järelevalve – oluline samm

Pidev järelevalve Harta rakendamise üle liikmesriikides tagab lepingu püsimise elavana ja arenevana. Järelevalveprotsess on tihti juba algetappides suurendanud ametivõimude teadlikkust oma keelepoliitika võimalustest või puudujääkidest ja kaasa aidanud konstruktiivsete kontaktide tekkimisele ametivõimude ning nende keelte rääkijate vahel. Kontaktid tekivad ka erinevaid keeli rääkivate inimeste vahel.

Keskpunkt

Juba Harta rakendamise algetappidel tehti sellesse hulgaliselt parandusi, tegevuse käigus on lahendatud veel palju probleeme. Harta on see keskpunkt, mille ümber koondub kõikide keelte kaitsmine ja neile heade tingimuste loomine Euroopa keelelise mitmekesisuse tugevdamiseks.

Harta tegevus

Töösse on haaratud kolm partnerit:

- Euroopa Nõukogu
- liikmesriigid
- MTÜ-d

või teised kõnealuste keelte rääkijate esindajad

Konstruktivne dialoog

Harta on Euroopa Nõukogu poolt välja töötatud, pideva järelevalve all olev leping.

Nagu paljude teiste Euroopa Nõukogu konventsioonide puhul, toimub siingi järelevalve kaheastmelisena. Esimesel astmel esitab iga maa ise aruande lepingu rakendamise kohta.

Teine aste põhineb sõltumatul järelevalvel, mida viib läbi Euroopa Nõukogu liikmesmaade välisministrite nimetatud Ekspertkomitee.

Järelevalveprotsessis osalevad kõik osapooled: valitsuste esindajad, haldusala esindajad, MTÜ-d ja teised kõnealuste keelte rääkijate esindajad. Selline koosseis pakub kõigile osapooltele jätkuva dialoogi tarbeks foorumi ja annab nende keelte kõnelejatele endile harta rakendamise protsessis keske osa.

Ekspertkomitee

Ekspertkomitee viib läbi pidevat järelevalvet harta rakendamise üle liikmesriikides. Komitee töötab läbi kõik riikide esitatud aruanded ja koostab nende põhjal aruande Euroopa Nõukogu Ministrite Komiteele.

Harta liikmesriikides seadusjärgselt moodustatud instantsid võivad neid riike puudutavate küsimuste käsitlemiseks pöörduda Ekspertkomitee poole.

Aruande ettevalmistamise ajal külastavad komitee esindajad tavaliselt vastavat riiki ja koguvad edasist informatsiooni riigivõimudelt ja kõnealuse keele rääkijate esindajatelt. Sellise tegevuse läbi püsib leping elava ja elujõulisena.

Ministrite Komitee

Euroopa Nõukogu liikmesriikide välisministritest koosnev Ministrite Komitee esitab Ekspertkomitee aruande põhjal Harta liikmesriikide valitsustele soovitusi. Ministrite Komitee soovitused on lepingu kõige autoriteetsemaks tööriistaks. Liikmesriigid reageerivad sellistele paljudes riikides poliitikat muutnud soovitustele väga tähelepanelikult.

Läbipaistev tegevus

Harta tegevus on läbipaistev. Kogutud teadmiste säilitamine ja jagamine on väga tähtis.

Iga kolme aasta tagant esitatavad liikmesriikide aruanded, neile aruannele antud Ekspertkomitee hinnangud ja Ministrite Komitee soovitused on kõigile nähtavad ja kättesaadavad Euroopa Nõukogu kodulehel.

Liikmesriigid

Liikmesriik allkirjastab ja ratifitseerib Harta, määrates ära erinevad keelte kaitse tegevused vastavalt Harta III osale (vähemalt 35 tegevust 68-st võimalikust).

Aasta jooksul pärast ratifitseerimist esitab liikmesriik esimese aruande Harta II osa kohaselt rakendatud poliitikast ja neist Harta III osa kohastest tegevustest, mille ettevõtmisega liikmesriik nõustus.

Järgmised aruanded esitatakse iga kolme aasta järel. Tavaliselt valmistab liikmesriik aruande ette konsulteerides regionaal- või vähemuskeelte kõnelejate esindajatega. Selline tegevus on äärmiselt soovitatav, sest nii suureneb vastastikune arusaamine ja paljudel juhtudel jõutakse probleemide lahendamiseni.

Liikmesriik on kohustatud aruande trükis avaldama. Aruanne avaldatakse ka Harta kodulehel.

Euroopa Nõukogu võib liikmesriike Harta ratifitseerimise ettevalmistamisel abistades organiseerida seminare või kohtumisi. Iga liikmesriik ise võib samuti korraldada oma aruannete koostamise ja nende levitamise ajal kohtumisi. Selliseid seminare või kohtumisi võib korraldada ka Ekspertkomitee aruannete ja Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitude kohta informatsiooni jagamiseks.

MTÜ-d või teised kõnealuste keelte rääkijate esindajad

MTÜ-d ja teised kõnealuste keelte kõnelejate esindajad on igal ajal oodatud oma riiki ja Euroopa Nõukogu (Harta sekretariaadi kaudu) informeerima Harta rakendamise seotud probleemidest. Nad on ka oodatud liikmesriigi poolt esitatava aruande koostamisest aktiivselt osa võtma.

Liikmesriigi aruande esitamisele järgnevas järelevalvetegevuses konsulteeritakse ka MTÜ-de ja teiste kõnealuste keelte rääkijate esindajatega, kes võivad konsultatsioone ka ise algatada, aktiivselt teavitades Harta sekretariaati Harta rakendamise seotud probleemidest.

Harta lühikokkuvõte

Harta struktuur

I osa

I osas määratakse kindlaks Harta tegevusväli.

II osa

II osas väljendatakse „Harta vaimu“. Selle tuumaks on regionaal- või vähe-
muskeelte tunnustamine kultuuririkkusena. II osas toodud tingimused kehtivad
kõigi liikmesriigis traditsiooniliselt kõneldavate keelte kohta.

III osa

III osa üksikasjalike tingimuste kohaselt määrab liikmesriik sõnaselgelt kindlaks
kaasahaaratud keeled. Iga keele jaoks rakendab liikmesriik 68-st võimalikust
vähemalt 35 tegevust.

IV osa

Järelevalve on Harta rakendamise keskne koostisosa. Järelevalve- ja teised
Harta rakendamisega seotud küsimused määratakse kindlaks IV osas.

V osa

V osas käsitletakse Harta jõustumise, selle allkirjastamise ja ratifitseerimisega
seotud probleeme.

II OSA

KÕIGILE KEELTELE KOHALDATAVAD SEITSE PÕHIMÕTET

Harta II osa puudutab kõiki regionaal- või vähemuskeeli, mida liikmesriigis traditsiooniliselt kõneldakse, sõltumata sellest, kas liikmesriik on need keeled kaitsealustena välja valinud või mitte. II osas loetletakse järgmised põhimõtted:

- Harta keskmeks on regionaal- või vähemuskeelte tunnustamine **kultuuririkkuse väljendusena** ja **vajadus otsustava tegevuse järgi** nende keelte edendamisel. Paljud Harta allkirjastanud liikmesriigid kaitsevad ja edendavad praegu keeli, mida varem ei peetud nende maade kultuuri- ja keelepärandi osaks.
- Harta nõuab liikmesriikidelt ka **lugupidamist** regionaal- või vähemuskeelte **geograafilise territooriumi** vastu. Tegelikult hakkab see põhimõtte kehtima juhul, kui liikmesriigid kavatsesid muuta administratiivseid piire viisil, mis võiksid regionaal- või vähemuskeeli negatiivselt mõjutada.
- Harta peamiseks põhimõtteks on, et regionaal- või vähemuskeeli ei peaks piirama ainult koduse kasutamisega, tuleb julgustada ka nende kasutamist **avalikus elus**. Sellele põhimõttele toetudes on riigi- ja kohalikud võimud välja töötanud uusi võimalusi nende keelte kasutamiseks avaliku elu kõigis valdkondades, nagu haridus, haldus, õiguskaitse, massimeedia ja majanduselu.
- Kõigil tasanditel antav **haridus** on keele arengu seisukohalt kõige tähtsam. Harta nõuab, et liikmesriigid pakuksid kõigi oma regionaal- või vähemuskeelte õppimiseks ja õpetamiseks sobivaid vorme ja vahendeid. Paljudel juhtudel on parandatud sellistes keeltes hariduse andmist ja nende õpetamist õppeainena. See kehtib isegi selliste keelte kohta, mis pole Harta III osa tingimuste kohaselt kaitse alla võetud.
- Harta keelesõbralik vaim otsib positiivseid konstruktiivseid lahendusi keelte arendamiseks. See nõuab **vastastikuse arusaamise edendamist** vastava maa kõiki keeli, olgu siis enamuskeeli või regionaal- või vähemuskeeli rääkivate inimrühmade vahel. Harta tuumaks on keeltega seotud lugupidamine, mõistmine ja sallivus. Kuid Harta nõuab ka selgelt,

et liikmesriigid keelaksid igasuguse keelte kasutamisega seotud ebaõiglase vahetegemise, väljaarvamise, piiramise või eelistamise.

- **Massimeedia** kannab elulist rolli vastastikuse arusaamise ja lugupidamise edendamisel teiste kultuuride ja keelte vastu. Harta nõuab, et liikmesriigid ergutaks massimeediat seda eesmärki täitma.

- Paljudel juhtudel on regionaal- või vähemuskeelte kõnelejalatel mingi sulasriik, kus räägitakse sama keelt tihti ka peamise keelena. Harta nõuab, et liikmesriigid edendaks aktiivselt **suhtlemist üle riigipiiride**. Siiä võib kuuluda palju erinevaid suhtlusvorme, nagu näiteks meedia kättesaadavus, kultuuri-kontaktid või koostöö keele õppekavade koostamisel.

III OSA

VALIDA VÕIB 98 TEGEVUST SEITSMEL AVALIKUL ELUALAL

Harta III osa sisaldab 68 artiklit kokku 98 tegevusega, mis toetavad selles osas toodud tingimuste alusel kaitstavaid keeli. Iga keele kohta tuleb rakendada vähemalt 35 tegevust vähemal kuuel erineval avaliku elu alal. Harta vaimu peegeldades on liikmesriigid aga enamuse keelte jaoks valinud enam kui minimaalse lähenemisviisi. Tegelikuses võib see olla näiteks järgmine:

Haridus

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejad saavad saata oma lapsed koolidesse, kus õppetöö toimub kas täielikult emakeeles või vähemalt õpetatakse emakeelt ühe õppeainena kõigil haridustasanditel lasteaiast ülikoolini.
- Liikmesriik on kohustatud sellist haridust pakkuma ja kindlustama õpetajate väljaõppe.

Kohus

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejad saavad kohtus kasutada oma emakeelt ilma tõlkimise eest maksmata.
- Liikmesriik peab kindlustama, et nendes keeltes kirjutatud dokumendid kehtiksid kohtuorganites.

Haldusvõimudega suhtlemine

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejad saavad dokumente kirjutada ja ametivõimudega suhelda oma emakeeles, kirjutada oma nime ning kohanimedid oma emakeelepäraselt; nende emakeelt kasutatakse avalikel siltidel ja viitadel.
- Liikmesriik on kohustatud kindlustama regionaal- või vähemuskeelte kõnelejatele kompetentse teeninduse nende emakeeles.

Meedia

- Avalikud teenistused või erasaatejaamad seavad regionaal- või vähemuskeelte kõnelejatele sisse emakeelsed raadio- ja televisioonikanalid või korraldavad regulaarseid saateid. Vähemuskeeltes on samuti võimalik lugeda ajalehti ja kasutada audiovisuaalseid teoseid.
- Liikmesriigid on kohustatud nendes keeltes toimuvaid raadio- ja tele-saateid toetama osana avalikust ringhäälingust või innustama erakanaleid selliseid teenuseid pakkuma, aga ka sobival moel toetama teisi massikommunikatsiooni liike.

Kultuuriüritused

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejal on võimalus emakeelseteks kultuuriüritusteks, neil on raamatukogud ja kirjaldatakse emakeelseid raamatuid, arendatakse emakeelset terminoloogiat.
- Liikmesriigid innustavad ja toetavad erinevat liiki kultuuriüritusi ja kindlustavad, et nende keelte kõnelejate esindajad on kaasa haaratud kultuuriürituste planeerimisse.

Ühiskondlik ja majanduselu

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejad saavad emakeeles taotleda sotsiaaltoetusi ja hooldust, nende keelte kasutamist soodustatakse kõigis majanduselu sektoreis.
- Liikmesriigid on kohustatud eemaldama kõik piirangud nende keelte kasutamiseks töökohtadel, kui see just pole praktilistel põhjustel õigustatud.

Suhtlemine üle riigipiiride

- Regionaal- või vähemuskeelte kõnelejad saavad kasu üle riigipiiride kanduvatest raadio- ja televisiooniprogrammidest, ühistest kultuuriüritustest ja teistest ettevõtmistest, mida võimaldavad avatud piirid naaberriikidega, kus kõneldakse samu keeli.
- Liikmesriigid toetavad piiriüleseid ettevõtmisi sõlmides vajaduse korral naabermaadega lepinguid.

Määrav roll on täita regionaal- või vähemuskeelte kõnelejal endil

Äärmiselt tähtis on mõista Hartat kui regionaal- või vähemuskeelte edendamise ja kaitsmise protsessi. Tähtsaim osa selles protsessis on täita kaitsealuste keelte igapäevastel kasutajatel. Keele tulevik sõltub selle igapäevases kasutamises nii isiklikus kui ka avalikus elus ja toetub hariduselu, igapäevast massimeedia kasutamist ja kultuuriüritusi puudutavatele valikutele. Keele tulevik sõltub sellest, kas kõnelejad eelistavad seda kasutada kõikjal, kus võimalik – haldus- ja ametivõimudega suheldes. Ilma sellise igapäevase panuseta Euroopa keelisesse mitmekesisusse osutuvad kõik ülejäänud abinõud mõttetuks.

Mõned näited selle kohta, kuidas Harta on muutnud inimeste igapäevast elu:

- võimalus oma keelt koolis rääkida ja õppida
- võimalus täita ametlikke dokumente oma keeles
- omakeelsed kohanimed ja sildid
- võimalus kuulata raadiot, vaadata televiisorit või lugeda ajalehti oma keeles
- võimalus nautida kõiki kultuuri avaldumisvorme – kirjandust, teatrit, kontserte, festivale ja videos jäädvustatud teoseid oma keeles

Harta on aktiivsete partnerite vastastikuse tegevuse protsess

- liikmesriikides
- regionaal- või vähemuskeeli kõnelevates kogukondades
- kogu Euroopas

**Teie keel ei kulu ära – kasutamine muudab
selle ainult tugevamaks.
Kasutage oma keelt, ärge seda kaotage!**

Harta kodulehel leiate:

- Harta allkirjastanud ja ratifitseerinud riikide loetelu
- kuidas liikmesriigid Hartat eri keelte kohta rakendavad
- liikmesriikide kõik perioodilised aruanded
- kõik Ekspertkomitee aruanded
- Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt liikmesriikidele antud soovitusel
- viidad allikatele ja kirjandusele Harta kohta
- juhised ja kontroll-loendid ametivõimudele ja MTÜ-dele Harta rakendamise ja perioodiliste aruannete kirjutamise kohta
- uudised ja informatsiooni Harta rakendamise kohta
- Regionaal- või vähemuskeelte Euroopa harta täisteksti ja selgitava aruande

Olete oodatud
sekretariaadiga e-posti,
kirja või telefoni teel kontakti võtma

Regionaal- või vähemuskeelte Euroopa harta sekretariaat

IV Peadirektoraat – haridus,
kultuur ja kultuuripärand, noorteprobleemid ja sport

Euroopa Nõukogu
F-67075 Strasbourg Cedex
Tel. (vastuvõtt) +33 (0)3 88 41 20 00
e-mail: minlang.secretariat@coe.int

